

27 במרץ 2020

השפעות אפשריות של מגיפת הקורונה בראיה קדימה

מגיפת הקורונה מבליטה לטובה מדינות שהפיקו לקחים ממגיפות קודמות ומצליחות לפחות לפי שעה להשתלט על התפשטותה, מצד אחד, מציפה קלקולים בכל הרמות (מקלקולים תרבותיים הקשורים להרגלי אכילה ועד העדר מוכנות וצווארי בקבוק ביורוקרטיים), מצד שני, ומשנה הרגלים של אנשים ואת יחסם לאנשים אחרים ולסביבתם.

היא גם מחדדת מגמות עולמיות שהחלו עוד לפני, בהן מגמת ההתכנסות פנימה וההסתמכות העצמית (self sufficiency), עליית הפסיפיק והיחלשות האטלנטיק (כפי שבא לידי ביטוי גם בהתמודדות הטובה יותר של האסיאתיות עם התפשטות הנגיף), והיריבות בין ארה"ב וסין.

בראיה קדימה, מגיפת הקורונה והמשבר הבריאותי והכלכלי שנוצר בעטיה ובעקבות צעדי הריחוק החברתי שנקטו על מנת לבלום את התפשטותה, עשויים להשפיע בין היתר על התחומים הבאים:

- כמו מגיפות ה-SARS וה-MERS לפני, מדינות נוספות עשויות להקים בעקבות מגיפת הקורונה מרכזים להתמודדות עם מגיפות ומנגנונים לאומיים ל"סריקת האופק" (horizon scanning) לזיהוי מבעוד מועד של "בעיות מבצבצות", לחיזוי אסטרטגי (strategic forecasting) ולניתוח סיכונים, כמו אלה שכבר קיימים בין היתר בסינגפור, טיוואן ודרום קוריא.ה.
- בתוך כך נושאים אזרחיים עשויים לתפוס בעקבות המגיפה מקום מרכזי יותר בהגדרת ותפיסת הביטחון הלאומי של מדינות, ומשקלם ביחס לנושאים צבאיים עשוי לגדול. לא ברור, עם זאת, אם גם סוגיות גלובליות חשובות אחרות, דוגמת שינויי האקלים, יזכו לקשב רב יותר, שכן הן שונות מהקורונה, שתוצאותיה נראות מייד, ומדינות יהיו עסוקות בשיקום אוכלוסיותיהן ומשקיהן.
- עליית משקלם של נושאים אזרחיים בתפיסת הביטחון הלאומי עשויה להגדיל בהתאמה את חשיבותו של "מודיעין לאומי אזרחי" - איסוף ומחקר "מודיעיני"

בנושאים אזרחיים, אזוריים ועולמיים, כמו סביבה, ביטחון מזון, אנרגיה מתחדשת, בריאות ועוד - כמרכיב קבוע בעבודת המערכת הממשלתית.

- מגמת ההסתמכות העצמית (החזרת אמצעי יצור "הביתה"), במיוחד בתחומים קריטיים לביטחון הלאומי במובנו הרחב, שהסתמנה עוד לפני התפרצות מגיפת הקורונה על רקע "המרד נגד הגלובליזציה" והתחרות בין המעצמות, עשויה להתגבר. זאת, בדגש על יצור חיסונים ותרופות, במיוחד בעקבות התערערות האמון במרכזי יצור עולמיים מסורתיים כמו סין ובשרשראות הערך והאספקה בשעת משבר. חברות עשויות להעדיף שרשראות אספקה קצרות ובטוחות יותר וגיבויים מקומיים, גם במחיר גבוה יותר.
- מדינות, שמטבע הדברים דואגות קודם כל לעצמן ומציבות את בריאות אוכלוסיותיהן וכלכלותיהן מעל הכל, נוקטות על רקע המגיפה צעדים כהגבלת הייצוא של תרופות וציוד רפואי למדינות אחרות, ויש להניח ולקחת, כאמור, בחשבון שלפחות חלקן ינהגו כך גם במשברים מסדר גודל כזה בעתיד. בה בעת, המגיפה חוצת הגבולות גם מחדדת את הצורך בשיתוף פעולה בתוך גושים (באיחוד האירופי למשל) ובמישור האזורי והבינלאומי כדי להתמודד עם האיום, והסיוע למדינות אחרות בשעת מצוקה כלל עולמית גם נתפס כמבחן אמת ליחסים איתן ועשוי להקרין על היחסים שנים קדימה.
- לצד הביקורת על חוסר המוכנות של המערכות הלאומיות להתמודדות עם המגיפה, ועל התגובה המאוחרת והאיטית של ממשלות, ההבנה של הצורך בניהול מערכה מתואמת ועתירת משאבים נגד המגיפה עשויה לחזק את חשיבותם ומעמדם של המדינה, מוסדותיה ומנגנוניה בעיני הציבור, ובמקומות מסוימים את מעמדן של אותן מדינות (בארה"ב), מחוזות ורשויות מקומיות, שיפגינו יכולת גבוהה לתת מענה לפערים בפעילות השלטון המרכזי באמצעות יוזמות מקומיות.
- אולם לצד התחזקות חשיבותה ומעמדה של המדינה כרעיון מארגן, מדינות רבות, כולל המעצמות, יצטרכו כנראה להתמודד לפחות בשנים הקרובות עם הנזקים והמחירים הכלכליים הכבדים של המגיפה עצמה ושל הצעדים חסרי התקדים שהן נקטו על מנת לבלום אותה ולהציל את כלכלותיהן ליום שאחריה. הקשב לזירות החוץ עשוי לרדת, ולא כל שכן מקומן בסדר העדיפויות של מדינות, מה שעלול להביא גם לצמצום בסיוע חוץ.

- למרות שהמגיפה התחילה בסין, מה שנראה לפחות לפי שעה כהתמודדות העדיפה שלה ושל מספר מדינות אסיאתיות נוספות, כולל טיוואן, דרום קוריאנה, סינגפור והונג קונג עם המגיפה, בהשוואה להתמהמהות מדינות אירופה וארה"ב, עשויה לחזק את הנרטיב של המזרח לעומת הנרטיב המערבי, לבסס את מגמת העתקת מרכז הכובד העולמי מהאטלנטי לפסיפיק ולהקרין לשלילה על דימוי העוצמה ועל ההשפעה של המערב.
- המגיפה עלולה להותיר "כתם" על מדינות שיתפסו גם בדיעבד ככאלה שכשלו באופן קטסטרופלי בהכלתה ורשמו שעורי תמותה גבוהים במיוחד, והדבר עלול לבוא לידי ביטוי לאורך זמן בירידה באטרקטיביות שלהן כיעדים להשקעות ולתיירות, בפגיעה במעמדן האזורי והבינלאומי, ואף בערעור יציבותן הפנימית.
- חשיבותו הרבה של הריחוק החברתי לבלימת התפשטות המגיפה, צמצום מספר הנדבקים והחולים, ובכל הקשור לאוכלוסיית הגיל השלישי - להתמודדות עם איום קיומי, המודעות המוגברת לסכנות הגלומות בהצטופפות במקומות עבודה ומרחבים ציבוריים, והיתרונות של עבודה מהבית למידה מרחוק וטלרפואה, כל אלה עשויים להביא לשינוי עמוק בתחומים הללו, וכפועל יוצא מכך לעליה משמעותית בחשיבות הגישה לפס רחב, ולפיתוח והתרחבות משמעותית של השימוש בכלי IT טכנולוגיות VR VC ומערכות אבטחת תקשורת.
- אשר לישראל - ככלל מתחדדת ההבנה כי סביבתה האסטרטגית משתרעת על פני מרחב גיאוגרפי גדול מזה שאליו אנו מתייחסים בדרך כלל, ובמקרה הנוכחי, רחוק מזרחה, ולא רק בשל היבטים כלכליים.
- מעבר לכך, ובנוסף להשפעות הכלליות האפשריות שתוארו לעיל, אשר עשויות לבוא לידי ביטוי גם בישראל (התרחבות אפשרית של העבודה והלמידה מרחוק למשל), אפשר שהמגיפה מספקת הזדמנות:
- למסד גם בישראל מנגנונים לאומיים לזיהוי מבעוד מועד והתרעה על מגמות עולמיות חדשות ואיומים "מבצבצים" שצפויים להשפיע גם עלינו.

- למסד ולמנף קיצורי דרך שהמגיפה אילצה את המערכת לאמץ, על מנת לזרז תהליכים ולהסיר חסמים רגולטוריים שמעכבים התקדמות מהירה במגוון תחומים.
- לקדם ביתר שאת את הדיגיטציה בישראל, שחשיבותה חודדה על רקע המגיפה והצעדים שננקטים במסגרת ההתמודדות איתה, ואת ההכשרות לציבור בנושא זה.
- למצות את ההזדמנות הגלומה עבור ההיטק הישראלי באפשרות של התרחבות משמעותית של עבודה ולמידה מרחוק בעולם בעקבות המגיפה וביקוש למערכות אבטחת תקשורת ואמצעי בידוק לזיהוי מחלות בשדות תעופה ובתחבורה ציבורית.
- לחזק בעקבות המגיפה, והיכן שצריך גם לפתח, יכולת מקומית בתחומים "אזרחיים" של הביטחון הלאומי, כמו ביטחון בריאות (פרמה), ביטחון אנרגטי (יכולת אגירת אנרגיה ושיתוף פעולה אזורי בתחום), וביטחון מזון (חקלאות), ליום פקודה.
- למצות, כבר מעתה, את ההזדמנות הגלומה במשבר להעמקת והרחבת יחסי החוץ של ישראל. לזהות תחומים שבהם ישראל יכולה לתרום להתמודדות עם המגיפה, למרות החוסרים שהיא צריכה להשלים בעצמה, ולסייע למדינות נזקקות באזור ומחוצה לו.
- ובהקשר אחרון זה גם להיערך לאפשרות שבמחירים האנושיים והכלכליים הכבדים, שגובים המגיפה והצעדים שננקטים במסגרת ההתמודדות איתה, גלומים איומים פוטנציאליים לחוסנם ויציבותם של משטרים באזור, שהתערעורתם יכולה להקרין גם על ישראל.